

บทความวิจัย (Research Article)

การจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลาดกอจัน จังหวัดภูเก็ต

The Community Participation Process of Tourism Management in Ko Chan Market Community Phuket Province

กนิษฐา เกิดฤทธิ์* และราตรีญา ธีรภัทร์ตระกูล
Kanittha Kerdrit* and Ratriya Teerapattrakul

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษากระบวนการการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลาดกอจัน จังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างคือคณะกรรมการตลาดกอจัน กองสวัสดิการเทศบาลนครเมืองภูเก็ต คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ศูนย์ฯ ภูเก็ต คนในชุมชนสี่สิบห้องและคนในชุมชนซอยตันโพธิ์ รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 14 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดกอจัน 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชน คนในชุมชนมีการเข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็น และการถอดบทเรียนชุมชนและค้นหาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชน ในการเปิดตลาดกอจันเพียงแค่ว่าบางส่วน 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับตลาดกอจัน คนในชุมชน จะเน้นให้ความร่วมมือมากกว่าการมีส่วนร่วม 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ คนในชุมชนมีรายได้จากการนำสินค้ามาขายในตลาดกอจัน รายได้จากการเปิดให้เช่าพื้นที่หน้าบ้านและเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คนในชุมชนมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม การจัดการการท่องเที่ยว ตลาดกอจัน

Abstract

This research aimed to study the process of participatory tourism management and to examine approaches to tourism management under community participation processes in the Lad Ko Jan community, Phuket Province. This qualitative research involved data collection from relevant documents and previous studies, as well as through interviews and focus group discussions. The sample group consisted of members of the Lad Ko Jan Committee, officers from the Welfare Department of Phuket City Municipality, lecturers from Rajapruk University Phuket Center, and

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ศูนย์การศึกษานอกสถานที่ตั้ง จังหวัดภูเก็ต 83000

Faculty of Business Administration, Rajapruk University, Off-Campus Education Center, Phuket 83000

*Corresponding author; email: rakhao@rpu.ac.th

(Received: 25 July 2025; Revised: 21 May 2026; Accepted: 12 June 2026)

DOI: <https://doi.org/10.14456/psruhss.2026.2>

residents of the Si Sip Hong and Soi Ton Pho communities, totaling 14 informants selected through purposive sampling. The research findings were presented using descriptive analysis. The study revealed that the community participation process in Lad Ko Jan consisted of the following aspects: 1) Participation in decision-making: Community members participated in meetings, expressed their opinions, and engaged in community lesson extraction and identity exploration related to the opening of Lad Ko Jan, although their participation was only partial. 2) Participation in implementation: Community members emphasized cooperation rather than active participation in activities related to Lad Ko Jan. 3) Participation in benefit sharing: Community members earned income from selling products at the Lad Ko Jan market, received rental income from leasing spaces in front of their homes, and developed a sense of pride in their community. 4) Participation in evaluation: Community members had only limited participation in the evaluation process.

Keywords: Participation, Tourism management, Ko chan market

บทนำ

การท่องเที่ยวมีบทบาทมากขึ้นในระดับชุมชนท้องถิ่น เมื่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ขยายอาณาเขตของกิจกรรมทางเศรษฐกิจเข้าใกล้วิถีชีวิตของชุมชน ในขณะที่แนวโน้มการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการเติบโตในทิศทางบวก นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งให้ความสนใจกับการเดินทางไปสัมผัสความจริงแท้ดั้งเดิมของพื้นที่ต่าง ๆ ในไทยเพิ่มมากขึ้น การท่องเที่ยวไม่ได้กระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ หากมีการกระจายตัวสู่ชุมชน ส่งผลให้ท้องถิ่นหลายแห่งตั้งรับการมาของนักท่องเที่ยว และนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2561) ขณะเดียวกันภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มมากขึ้นจากการประกาศให้ท่องเที่ยววิถีไทยเป็นวาระแห่งชาติ มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปในทิศทางที่ยั่งยืน อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงถือเป็นอุตสาหกรรมแห่งความหวัง ที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยมากเป็นอันดับต้น ๆ และมีความสำคัญโดยตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อันส่งผลให้ความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศดีขึ้น (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2561)

จังหวัดภูเก็ตเป็นอีกหนึ่งจังหวัดของไทยที่นำการท่องเที่ยวมาใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัด โดยให้ความสำคัญกับหมู่บ้านและชุมชนที่มีทรัพยากรที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนเพื่อเป็นการยกระดับและเพิ่มศักยภาพเป็น Soft Power ด้านการท่องเที่ยวให้กระจายเม็ดเงินสู่ฐานราก เช่น ชุมชนท่องเที่ยวบ้านเคียน ชุมชนท่องเที่ยวบ้านท่าฉัตรไชย ชุมชนท่องเที่ยวบ้านลิพอนใต้ ชุมชนบางโรง ชุมชนท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ - อ่าวมะขาว - แหลมพันวา เป็นต้น เพื่อผลักดันให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงการท่องเที่ยวของจังหวัด นอกจากชายหาดและเกาะแก่งต่าง ๆ ยังมีแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีความหลากหลายให้นักท่องเที่ยวได้เปิดประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน (ผู้จัดการออนไลน์, 2567) อีกทั้งยังมีชุมชนอื่น ๆ ที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนบ้านเกาะโหลน ชุมชนย่านเมืองเก่าภูเก็ต ชุมชนบ้านเขานวน ชุมชนกมลา ชุมชนบ้านเชิงทะเล - บางเทา ชุมชนปากคลอง (ไทยโพสต์, 2561) นอกจากนี้ยังมีชุมชนซอยตันโพธิ์และชุมชนสี่สิบห้อง ที่ต้องการพัฒนาให้เกิดเป็นชุมชนที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว แต่ยังคงปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่นำมาสนับสนุนให้เกิดเป็นท่องเที่ยวชุมชนขึ้น

ชุมชนซอยตันโพธิ์และชุมชนสี่สิบห้อง ทั้งสองชุมชนได้มีความร่วมมือในการผลักดันด้านการท่องเที่ยวชุมชน โดยการจัดตั้งตลาดก้อจ้าน ภายใต้ชื่อ “ตลาดก้อจ้าน” ซึ่งเป็นตลาดที่เปิดจำหน่ายสินค้าและอาหาร อาทิ ขนมครกทรงเครื่อง เมี่ยงคำ ยาโกชิบะ ข้าวเหนียวมะม่วง ข้าวแต่น้ำดอกไม้ม้า พืชชาเวียดนาม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีลานดนตรีสำหรับผู้ที่ได้รับเชิญเป็นวิทยากร นักเรียน/นักศึกษา หรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่จากส่วนต่าง ๆ มาทำการแสดง อีกทั้งยังมีพื้นที่สำหรับเปลี่ยนอริยบทบริเวณริมคลองบางใหญ่ตลอดทั้งสาย (ผู้จัดการออนไลน์, 2565) แต่เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2562 ส่งผลให้มีการปิดตลาดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 และยังไม่เปิดดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน (พีรพงศ์ สุทธินุ่น, สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2565) ส่งผลให้ผู้จำหน่ายสินค้าในตลาดไม่สามารถจำหน่ายสินค้าและบริการของตนได้ ซึ่งอุปสรรคสำคัญที่เกิดขึ้นคือ “ชุมชน” เนื่องจากตลาดดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นที่ของทั้ง 2 ชุมชน และมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว นอกเหนือจากการจัดการภาพรวมทั่วไปแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน การที่จะพัฒนาหรือเปิดตลาดใหม่อีกครั้งนั้น ควรจะต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และต้องให้ความสำคัญในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากประชาชนในชุมชนมีการติดตามและประเมินผลปัญหาที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย (ศิริพันธ์ สังข์ทอง และอารียฎา ธิรศตยาพิทักษ์, 2562) อีกทั้งประชาชนกลุ่มเจนเอเรชั่นวาย มีการติดตามและประเมินผลปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวในระดับน้อยเช่นกัน (สิรินภา จงเกษกรณ์ และกนกกานต์ แก้วนุช, 2564) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดก้อจ้าน เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาตลาดก้อจ้าน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของจังหวัดภูเก็ตให้มีความยั่งยืน อีกทั้ง จังหวัดภูเก็ตเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับความยั่งยืนของชุมชน ดังนั้น จึงยังขาดองค์ความรู้ที่สะท้อนรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของตลาดก้อจ้าน จังหวัดภูเก็ต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ตลาดก้อจ้าน จังหวัดภูเก็ต
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลาดก้อจ้าน จังหวัดภูเก็ต

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยได้ศึกษาถึงการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลาดก้อจ้าน จังหวัดภูเก็ต โดยประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ คณะกรรมการตลาดก้อจ้าน กองสวัสดิการเทศบาลนครเมืองภูเก็ต คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ศูนย์การศึกษาออกสถานที่ตั้ง จังหวัดภูเก็ต คนในชุมชนสี่สิบห้องและคนในชุมชนซอยตันโพธิ์ รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 14 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

ประโยชน์ของการวิจัย

1. คนในชุมชนสี่สิบห้องและคนในชุมชนซอยตันโพธิ์ สามารถนำผลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงการจัดการการท่องเที่ยว ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเปิดตลาดก้อจ้าน จังหวัดภูเก็ต
2. เทศบาลนคร นครภูเก็ต และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลวิจัยไปวางแผน กำหนดนโยบาย และส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวตลาดก้อจ้าน จังหวัดภูเก็ต ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการการท่องเที่ยว

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) ได้ให้หลักการในการจัดการการท่องเที่ยวโดยต้องพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายจะต้องพิจารณาระบบย่อยและองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้นรวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวไปด้วย โดยมีหลักการดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) ซึ่งประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Services) อันได้แก่การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ พื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ๆ
3. การตลาดท่องเที่ยว (Tourism Marketing) โดยเป็นส่วนของความต้องการในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งหมายรวมถึงกิจกรรม รูปแบบหรือกระบวนการการท่องเที่ยว

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT)

สุนันทา เลาพันธ์ (2559) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของ ทรัพยากรและมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน ดำเนินงาน และได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างยั่งยืน

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2561) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในทุกขั้นตอน โดยเน้นการสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมุ่งให้เกิดการกระจายรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีโอกาสและมีบทบาทในส่วนงานต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับตนเอง ซึ่งจะทำให้ส่วนงานที่เราได้มีส่วนไปเกี่ยวข้องได้ดำเนินการไปในทิศทางที่เหมาะสม โดยมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

ไพบรียาพัสตร์ ศรีจริยา (2563) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้โอกาสประชาชนได้แสดงบทบาทในด้านต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับการบริหารและจัดการชุมชนในระดับ ต่าง ๆ อาทิชุมชนท้องถิ่นของตน หรือกิจกรรมของการบริหารและการจัดการของภาครัฐได้อย่างเปิดเผยและอย่างเต็มความสามารถ ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา ความรู้สึกสำนึกคิด โดยมีพื้นฐานมาจากความเป็นเจ้าของทรัพยากร และผลประโยชน์ที่จะได้รับทั้งด้านบวกและด้านลบร่วมกันอย่างแท้จริง

สุเทพ สิงห์หาพะ (2564) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนเข้าไปร่วมกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับการฟื้นฟูการท่องเที่ยว เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระในทางความคิด มีความรู้ ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้น ๆ โดยที่การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าใจร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด

2. กระบวนการมีส่วนร่วม

Cohen & Uphoff (1981) ได้กล่าวถึงรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วม จึงประกอบไปด้วยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

จากแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมสะท้อนให้เห็นว่า แม้ชุมชนจะถูกเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม แต่ในทางปฏิบัติ การมีส่วนร่วมอาจเกิดขึ้นไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากประชาชนแต่ละกลุ่มมีข้อจำกัดด้านเวลา อาชีพ ความรู้ หรือการรับรู้ถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับ ส่งผลให้บางกลุ่มมีบทบาทในการตัดสินใจมากกว่ากลุ่มอื่น นอกจากนี้ หากประชาชนไม่รู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรง การมีส่วนร่วมอาจเกิดขึ้นเพียงในลักษณะ “การให้ความร่วมมือ” มากกว่าการมีบทบาทเชิงตัดสินใจอย่างแท้จริง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวจึงควรเป็นกระบวนการที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้ามาแสดงความคิดเห็นร่วมดำเนินงาน รับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลอย่างเท่าเทียม เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วมกัน อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในระยะยาว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

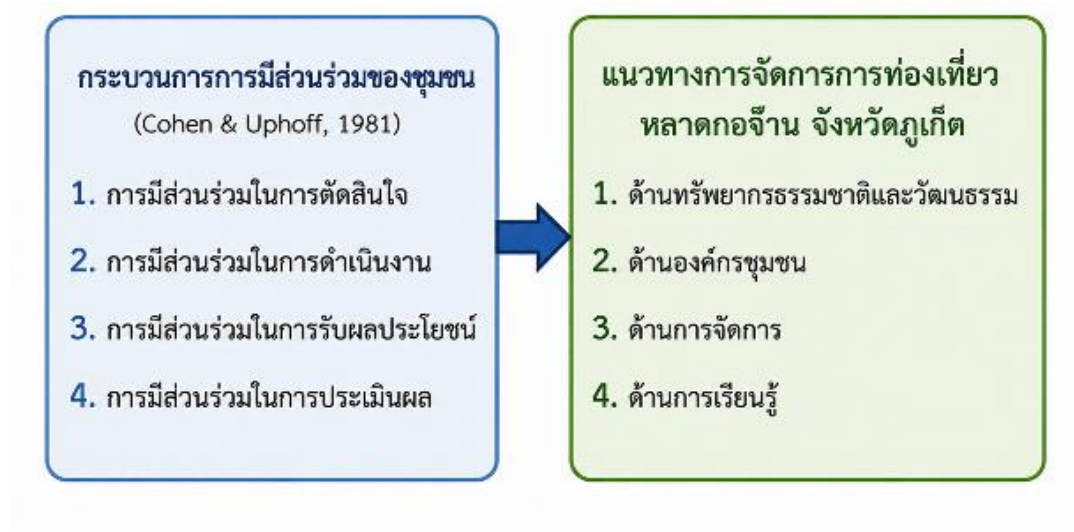
Mayaka et al. (2018) ได้ศึกษาถึงบทบาทของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศเคนยา โดยใช้แนวคิดเชิงปฏิบัติการ (Practice Perspective) เพื่ออธิบายว่าการมีส่วนร่วมไม่ได้หมายถึงเพียงการเข้าร่วมกิจกรรมเท่านั้น แต่รวมถึงการมีบทบาทในการตัดสินใจ การบริหารจัดการ และการแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวด้วย ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และนำไปสู่ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในระยะยาว

Goebel et al. (2020) ได้ศึกษาการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเน้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน และการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ลดความขัดแย้ง และสร้างแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนมากขึ้น

Krittayaruangroj et al. (2023) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและความยั่งยืน โดยวิเคราะห์แนวโน้มงานวิจัยจากหลายประเทศ ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างรายได้ให้กับชุมชน และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังเสนอว่า งานวิจัยในอนาคตควรให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน

จากงานวิจัยข้างต้น สะท้อนแนวคิดเดียวกันว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชน” เป็นกลไกสำคัญของความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีบทบาทในทุกขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยว ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การตัดสินใจ ไปจนถึงการรับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน หลาดกอจ้าน จังหวัดภูเก็ต ได้อย่างเหมาะสม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนหลาดกอจ้าน จังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งคัดเลือกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ประกอบด้วย ประธานและรองประธานคณะกรรมการหลาดกอจ้านหรือตัวแทน จำนวน 3 คน กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครภูเก็ต จำนวน 2 คน คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏฯ ศูนย์การศึกษาออกสถานที่ตั้ง จังหวัดภูเก็ตในสำนักงานบริการวิชาการ จำนวน 3 คน ประชาชนชุมชนสี่สิบห้อง จำนวน 3 คน และชุมชนซอยตันโพธิ์ จำนวน 3 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 14 คน ซึ่งใช้วิธีการและเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1. การสัมภาษณ์ (Interview) โดยการใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียดตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้

ข้อมูลสำคัญ สัมภาษณ์ตามแบบฟอร์ม คือ ส่วนที่ 1) ข้อมูลทั่วไปด้านประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย ชื่อ-สกุลผู้ให้สัมภาษณ์ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ตำแหน่ง และสถานที่ทำงาน 2) ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ปัญหาที่พบในการกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions) โดยมีประเด็นในการสนทนากลุ่ม คือ แนวทางในการจัดการท่องเที่ยว ภายใต้กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนหาดก้อจัน จังหวัดภูเก็ต

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ถึง 1) ข้อมูลทั่วไปด้านประชากรศาสตร์ มีจำนวน 7 ข้อ 2) ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน มีจำนวน 12 ข้อ ผลการหาดัชนีความสอดคล้องเมื่อเน้นคะแนนของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน คือ 1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัชรินทร์ เกิดทรัพย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว 2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ณิ มูเก็ม ผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาด และ 3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์เศรษฐวิรุฬห์ คงกะพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านงานวิจัยและนวัตกรรม ปรากฏว่าแบบสัมภาษณ์มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ถูกต้อง เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.73 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

2. เครื่องมือชุดที่ 2 แบบสนทนากลุ่ม เป็นการสนทนาเกี่ยวกับประเด็นด้านแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยว ภายใต้กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนหาดก้อจัน จังหวัดภูเก็ต มีจำนวน 5 ข้อ ผลการหาดัชนีความสอดคล้องเมื่อเน้นคะแนนของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ปรากฏว่าแบบสนทนากลุ่มมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ถูกต้อง เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.77 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

3. ผู้วิจัยทำการปรับปรุงข้อมูลของแบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้กับประธานและรองประธานคณะกรรมการหาดก้อจัน กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครภูเก็ต คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ศูนย์การศึกษานอกสถานที่ตั้ง จังหวัดภูเก็ตในส่วนงานบริการวิชาการ ประชาชนชุมชนสี่สิบห้อง และประชาชนชุมชนซอยตันโพธิ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ การศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ประธานและรองประธานคณะกรรมการหาดก้อจัน กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครภูเก็ต คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ศูนย์การศึกษานอกสถานที่ตั้ง จังหวัดภูเก็ตในส่วนงานบริการวิชาการ ประชาชนชุมชนสี่สิบห้อง และประชาชนชุมชนซอยตันโพธิ์

2. การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ องค์ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดและทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยว แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ข้อมูลของชุมชนสี่สิบห้อง ชุมชนซอยตันโพธิ์และข้อมูลของหาดก้อจัน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม จดบันทึก เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์ประเด็นหลัก (Thematic Analysis) โดยอาศัยกระบวนการกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการจดบันทึกภาคสนาม เพื่อค้นหารูปแบบ แนวคิด และประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนหาดก้อจัน จังหวัดภูเก็ต โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.1 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และบันทึกภาคสนาม จากนั้นถอดข้อความคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ (Verbatim) เพื่อให้ข้อมูลมีความครบถ้วนและสะท้อนความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลอย่างถูกต้อง

3.2 ผู้วิจัยอ่านข้อมูลทั้งหมดซ้ำหลายรอบ เพื่อทำความเข้าใจบริบท เนื้อหา และประเด็นสำคัญที่ปรากฏในข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนหลากหลายด้าน จังหวัดภูเก็ต

3.3 ผู้วิจัยดำเนินการกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) โดยแยกข้อความหรือประโยคที่มีความสำคัญ และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เช่น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล รวมถึงแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

3.4 ผู้วิจัยนำรหัสข้อมูลที่มีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกันมาจัดกลุ่มเป็นหมวดหมู่ (Categories) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลที่สะท้อนลักษณะหรือประเด็นร่วมกันของชุมชน

3.5 ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์หมวดหมู่ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเป็นประเด็นหลัก (Themes) ตามแนวคิดกระบวนการการมีส่วนร่วมของ Cohen & Uphoff (1981) ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล รวมถึงประเด็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้

3.6 ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของข้อมูล โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การตีความข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ ก่อนนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ร่วมกับการยกตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลประกอบการอธิบายผลการศึกษา

4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพ (Trustworthiness) เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และสะท้อนบริบทของชุมชนหลากหลายด้าน จังหวัดภูเก็ตอย่างเหมาะสม โดยดำเนินการดังนี้

4.1 ความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Credibility) ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีการตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับกับผู้ให้ข้อมูลบางส่วน (Member Checking) เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลและการตีความของผู้วิจัย

4.2 ความคงเส้นคงวาของข้อมูล (Dependability) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ โดยใช้แนวคำถามเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม และมีการจดบันทึกภาคสนาม รวมถึงบันทึกขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธี Coding และ Thematic Analysis อย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถตรวจสอบกระบวนการวิจัยได้

4.3 ความสามารถในการยืนยันข้อมูล (Confirmability) ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยโดยอ้างอิงข้อมูลจากคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลร่วมกับการตีความตามกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อลดอคติของผู้วิจัย และสะท้อนข้อมูลตามข้อเท็จจริงที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด

4.4 หลักการอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งข้อมูลที่ได้รับเริ่มมีลักษณะซ้ำกัน ไม่มีประเด็นใหม่เพิ่มเติม และสามารถอธิบายกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนได้อย่างครอบคลุมทั้งในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การ

มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล รวมถึงแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนหาดก้อจัน จังหวัดภูเก็ต ดังนั้นผู้วิจัยจึงพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้เกิด “ภาวะอิ่มตัวของข้อมูล” (Data Saturation) และยุติการเก็บรวบรวมข้อมูลเมื่อครบจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้ง 14 คน ซึ่งข้อมูลที่ได้รับมีความเพียงพอและสามารถนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างเหมาะสม

4.5 การถ่ายโอนผลการวิจัย (Transferability) ผู้วิจัยอธิบายบริบทของพื้นที่ศึกษา ลักษณะของชุมชน ผู้ให้ข้อมูล และกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนหาดก้อจัน จังหวัดภูเก็ต อย่างละเอียด เพื่อให้ผู้อ่านสามารถพิจารณาความเหมาะสมในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในบริบทอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

การคุ้มครองผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ให้ความยินยอมและสมัครใจในการให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัย จนมีความเข้าใจที่ตรงกัน จึงลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน กรณีที่ไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลต่อไปแล้วสามารถบอกยุติการสัมภาษณ์ได้โดยไม่ต้องให้เหตุผลใด ๆ กับผู้วิจัย ผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นความลับ และจะเปิดเผยได้เฉพาะในรูปแบบที่เป็นการสรุปผลการวิจัย หรือการเปิดเผยข้อมูลต่อผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนกำกับดูแลการวิจัย

ผลการวิจัย

กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนหาดก้อจัน จังหวัดภูเก็ต ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงข้อมูลทั่วไปด้านประชากรศาสตร์ของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปด้านประชากรศาสตร์ เจ้าของร้านค้าภายในชุมชนสี่สิบห้องกล่าวว่า “ร้านค้าในชุมชนสี่สิบห้องส่วนใหญ่ผู้ดูแลร้านจะเป็นผู้หญิง อายุประมาณสี่สิบปลาย ๆ ส่วนใหญ่ก็ไม่ได้จบปริญญาหรอก พอไม่ได้เรียนต่อก็มาเปิดร้านขายของอาศัยอยู่ในชุมชนนี้แหละ” (สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2566) สามารถสรุปข้อมูลได้ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงข้อมูลด้านประชากรศาสตร์

ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์	จำนวน (คน)	รวม (คน)
เพศ		
ชาย	6	14
หญิง	8	
อายุ		
31-40 ปี	5	14
41-50 ปี	6	
51-60 ปี	2	
60 ปีขึ้นไป	1	
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	6	14
ปริญญาตรี	5	
ปริญญาโท	3	
อาชีพ		
ธุรกิจส่วนตัว	6	9
ข้าราชการ	2	
พนักงาน/ลูกจ้าง	3	

ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์	จำนวน (คน)	รวม (คน)
อาจารย์	3	14
ตำแหน่งหน้าที่		
เจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคมเทศบาลนครภูเก็ต	2	
อาจารย์มหาวิทยาลัย	3	
เจ้าของร้าน	6	
พนักงานบริษัท	3	14

2. กระบวนการการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน หลาดกอกจ๊าน จังหวัดภูเก็ต สามารถสรุปแต่ละประเด็น ดังนี้

2.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คนในชุมชนบางกลุ่มได้เข้าร่วมการประชุมการแสดงความคิดเห็นในการเปิดตลาด และเข้ามาช่วยในการถอดบทเรียนชุมชน การค้นหาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชน และได้ข้อสรุป คือ นอกเหนือจากเดินตลาดสามารถชมบรรยากาศป่าชายเลนได้อีกด้วย อีกทั้ง กองสวัสดิการของเทศบาลนครภูเก็ตได้จัดสรรงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ของตลาด ดังที่ ตัวแทนคณะกรรมการหลาดกอกจ๊าน กล่าวว่า

“คนในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมทุกคน สำหรับคนที่มีส่วนร่วมได้ช่วยในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับหลาดกอกจ๊าน คณะกรรมการหลาดกอกจ๊าน เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมกับทางฝ่ายเทศบาลเพื่อหารือเกี่ยวกับการเปิดตลาด ศึกษาและรวบรวมแนวความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชนสำหรับการเปิดตลาด คัดเลือกพ่อค้าแม่ค้าที่จะมาขายสินค้าในตลาด นอกจากนี้ ตัวแทนกองสวัสดิการ ทางเทศบาลเป็นผู้ริเริ่ม เนื่องจากได้รับงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตเทศบาลและมองว่าพื้นที่ตรงนี้มีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยว” (สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2566)

2.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน คนในชุมชนจะเน้นให้ความร่วมมือมากกว่าการมีส่วนร่วม ดังที่ เจ้าของร้านภายในชุมชนซอยตันโพธิ์ กล่าวว่า

“โดยมากพวกเราก็จะฟังทางคณะกรรมการและทางเทศบาลว่าต้องการให้ทำอะไรบ้าง ชาวบ้านและเจ้าของร้านค้าภายในตลาดก็จะให้ความร่วมมือเป็นเรื่อง ๆ ไป ส่วนทางเทศบาลก็เข้ามาให้ความรู้เรื่องการทำร้าน มีคนมาทำข้าว และคอยประสานเจ้าหน้าที่มาอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับที่จอดรถในช่วงที่มีตลาด” (สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2566)

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ คนในชุมชนได้รับผลประโยชน์ด้านรายได้ที่เพิ่มขึ้น และได้มีการจัดให้คณะกรรมการหลาดกอกจ๊าน เดินทางสำหรับศึกษาดูงานตลาดและถนนคนเดินอื่น ๆ ส่วนกองสวัสดิการเทศบาลนครภูเก็ต ได้จัดให้ชุมชนอื่นภายใต้การดูแลของเทศบาลนครภูเก็ต สามารถนำสินค้ามาจำหน่ายในพื้นที่ตลาดได้ ดังที่ เจ้าหน้าที่กองสวัสดิการนครภูเก็ต กล่าวว่า

“ทางเทศบาลนครภูเก็ตได้จัดให้ผู้รับผิดชอบในการดูแลตลาดกอกจ๊าน เดินทางไปดูงานตลาดอื่น ๆ ภายในจังหวัด เพื่อกลับมาพัฒนาตลาดในชุมชนของตน และทางเทศบาลยังจัดให้ชาวบ้านในชุมชนอื่นที่มีสินค้าของตนสามารถนำสินค้ามาจำหน่ายในตลาดได้ ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของเทศบาลได้รับผลประโยชน์ด้านรายได้ที่เพิ่มขึ้นอีกด้วย” (สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2566)

2.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล คนในชุมชนมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย ดังที่ เจ้าหน้าที่กองสวัสดิการนครภูเก็ต กล่าวว่า

“ทางเทศบาลจะจัดวันนัดพบชุมชนเพื่อชี้แจงผลประกอบการ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน พร้อมทั้งวิธีการแก้ไขปัญหา นั้น จากนั้นจะนำผลที่ได้แจ้งไปยังชุมชน นอกจากนี้ทางเทศบาลนำผลของการประเมินไปทำการวิจัยเพื่อนำผลมาพัฒนาตลาดให้มีความยั่งยืนต่อไป” (สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2566)

3. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จากการสนทนากลุ่มสามารถสรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ ดังนี้

3.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม หน่วยงานเทศบาลหรือภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ควรหารือถึงเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของตลาด รวมถึงรูปแบบของตลาดให้มีความชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งควรศึกษาหรือควรสำรวจตลาดให้มีความชัดเจนถึงกลุ่มเป้าหมายที่เข้ามาเป็นลูกค้า ควรมีการสำรวจศักยภาพของชาวบ้านในชุมชนที่มีทักษะในแต่ละด้าน ตลอดจนให้การอบรมความรู้ส่งเสริมทักษะให้กับคนในชุมชน ดังที่ อาจารย์มหาวิทยาลัย กล่าวว่า

“บริเวณพื้นที่สำหรับทำตลาดก้อจ้าน อยู่ติดริมคลองบางใหญ่ นอกจากทำตลาดแล้วทางชุมชนควรจัดให้มีล่องเรือก้อจ้านชมความงดงามของทิวทัศน์ของสองฝั่งคลอง เพื่อเพิ่มเอกลักษณ์ของตลาด นอกจากนี้ ควรจัดอบรมให้คนในชุมชนทั้ง 2 ชุมชน เพราะคนในชุมชนสามารถพัฒนาทักษะที่ตนถนัดและนำมาต่อยอดในการเพิ่มช่องทางการหารายได้ให้ตนได้ ส่วนนักท่องเที่ยวที่สนใจมาเยี่ยมชมตลาด ควรจัดเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลบริการด้านการท่องเที่ยวด้วย” (สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2566)

3.2 ด้านองค์กรชุมชน คนในชุมชนโดยส่วนใหญ่จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ๆ โดยกลุ่มแรกจะประกอบอาชีพส่วนตัวและบางคนทำงานประจำ ส่วนกลุ่มที่สองประกอบอาชีพค้าขายในพื้นที่นี้ตั้งแต่ก่อนที่จะมีการเปิดตลาดก้อจ้าน การเปิดตลาดก้อจ้านนั้น คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วมการประชุมหรือร่วมตัดสินใจกิจกรรมของตลาด เนื่องจากมองว่าไม่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง และไม่มีส่วนในการรับผลประโยชน์จากการเปิดตลาดส่งผลให้ไม่แสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะข้อมูลได้ ดังที่ เจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคมเทศบาลนครภูเก็ต กล่าวว่า

“คนในชุมชนมีความหลากหลาย บางกลุ่มมีงานประจำ บางกลุ่มค้าขายอยู่ก่อนแล้ว ส่วนบางกลุ่มเป็นคนมาจากต่างถิ่นแต่มาเช่าบ้านอยู่ภายในชุมชน ทำให้ความร่วมมือเป็นไปได้ยาก เพราะคนบางกลุ่มมองว่าตนไม่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการเปิดตลาดก้อจ้าน ส่วนด้านทักษะ ถ้าเป็นคนที่เดิมอาศัยอยู่ที่นี้จะมีทักษะในการทำอาหารและทำขนมท้องถิ่นที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดให้เป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์ของตลาดก้อจ้านได้” (สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2566)

3.3 การจัดการ ตลาดก้อจ้านมีการจัดการร่วมกันระหว่างชาวบ้าน คณะกรรมการ และเทศบาล ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการสร้างกฎ กติกา มีโครงสร้างในการทำงาน อีกทั้งยังร่วมกับเทศบาลเพื่อดำเนินการในส่วนอื่น ๆ ด้วย เช่น ไฟฟ้า การจัดล็อก วางแผนและจัดการร้านค้า เป็นต้น ดังที่ ตัวแทนคณะกรรมการของตลาดก้อจ้านกล่าวว่า

“การจัดการของตลาดก้อจ้านมีการร่วมมือกันทั้งชาวบ้าน คณะกรรมการ และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือเทศบาล ทุกฝ่ายได้เข้ามาจัดการด้านต่าง ๆ เช่น กฎ กติกา การจัดการด้านไฟฟ้า การจัดล็อก สำหรับพ่อค้าแม่ค้าที่มาจำหน่ายสินค้า แต่ควรที่จะเพิ่มเติมในส่วนของการจัดหาเงินทุนที่มาพัฒนาตลาดก้อจ้าน ให้เติบโตและสามารถเปิดจำหน่ายสินค้าได้ตลอด” (สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2566)

3.4 การเรียนรู้ ควรมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การแสดงมโนราห์ หนังตะลุง ละครบารอนแร่ เป็นต้น โดยต้องเลือกกิจกรรมหรือการแสดงที่มีความสอดคล้องกับรูปแบบของตลาดก้อจ้านให้มีความยั่งยืน และเป็นที่รู้จักต่อไปในอนาคต ดังที่ เจ้าหน้าที่กองสวัสดิการสังคมเทศบาลนครภูเก็ต กล่าวว่า

“ด้านการเรียนรู้ ควรมีการจัดกิจกรรมแสดงวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมตลาดได้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ โดยทางผู้รับผิดชอบควรมีการวางแผนเลือกรูปแบบการ

แสดงที่เข้ากับท้องถิ่นภูเก็ต หรือการกำหนดให้มีกิจกรรมอื่นที่ถ่ายทอดความเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของหลาดกอจ้าน” (สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2566)

จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนหลาดกอจ้าน จังหวัดภูเก็ต เกิดขึ้นในทุกมิติของการมีส่วนร่วม แต่ระดับและลักษณะของการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านการตัดสินใจและการดำเนินงานที่ยังคงกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคณะกรรมการและหน่วยงานภาครัฐ ขณะที่ประชาชนทั่วไปมีบทบาทในลักษณะ “การให้ความร่วมมือ” มากกว่าการมีอำนาจร่วมในการกำหนดทิศทางของตลาด ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่รูปแบบของ “ความเป็นเจ้าของร่วม” ได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังตาราง 1

ตาราง 1 สรุปผลการวิจัย

ประเด็นการศึกษา	ผลการวิจัย	ความเชื่อมโยงต่อทฤษฎี/งานวิจัย	ผลการอภิปราย
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	คนในชุมชนบางส่วนเข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็น และร่วมค้นหาลักษณะของชุมชน แต่การมีส่วนร่วมยังจำกัดอยู่ เฉพาะกลุ่มคณะกรรมการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ขณะที่ประชาชนบางส่วนไม่ได้เข้าร่วม เนื่องจากมองว่าไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรง หรือไม่มีเวลา	สอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen & Uphoff (1981) ที่อธิบายว่าการมีส่วนร่วมควรเริ่มตั้งแต่ขั้นการตัดสินใจและการวางแผน รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรวี กลิ่นอุบล (2562) ที่พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมักเกิดขึ้นเพียงบางกลุ่ม	การมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่ม ส่งผลให้การตัดสินใจยังคงอยู่ในลักษณะกึ่งบนลงล่าง (Semi Top-down) และยังไม่เกิดความเป็นเจ้าของร่วมของคนในชุมชนทั้งหมด
การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	คนในชุมชนมีบทบาทในลักษณะ “ให้ความร่วมมือ” มากกว่าการร่วมบริหารจัดการ เช่น การย้ายรถ เปิดพื้นที่หน้าบ้าน ช่วยงานด้านสถานที่ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยือน	สอดคล้องบางส่วนกับแนวคิด Cohen & Uphoff (1981) ที่ระบุว่า ประชาชนควรมีส่วนร่วมทั้งด้านแรงงาน การจัดการ และการประสานงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของกมลชนก จันทรเกตุ (2560) และศุภาวดี กรมทอง (2557) ที่พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับจำกัด	โครงสร้างการดำเนินงานยังรวมศูนย์อยู่ที่คณะกรรมการและเทศบาล ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพียง “ผู้สนับสนุนกิจกรรม” มากกว่า “ผู้ร่วมบริหารจัดการ”
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	คนในชุมชนได้รับผลประโยชน์ด้านรายได้จากการขายสินค้า การให้เขาพื้นที่หน้าบ้าน และเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตน	สอดคล้องกับแนวคิด Cohen & Uphoff (1981) ที่มองว่าการมีส่วนร่วมควรก่อให้เกิดผลประโยชน์ทั้ง	ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และช่วย

ประเด็นการศึกษา	ผลการวิจัย	ความเชื่อมโยงต่อทฤษฎี/งานวิจัย	ผลการอภิปราย
		ทางเศรษฐกิจและจิตใจ รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของสิรินภา จงเกษกรณ์ และกนกกานต์ แก้วนุช (2564) ที่พบว่าผลประโยชน์ด้านรายได้ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน	สร้างความภาคภูมิใจต่อพื้นที่ของตนเอง
การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลค่อนข้างน้อย โดยการติดตามและประเมินผลส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการและเทศบาล	ขัดแย้งบางส่วนกับแนวคิด Cohen & Uphoff (1981) ที่เสนอว่าประชาชนควรมีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นและประเมินผลกิจกรรมร่วมกัน แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของกันตชา ศรีอัย (2564) ที่พบว่าการประเมินผลมักเป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชน	การประเมินผลยังอยู่ในลักษณะ “บนลงล่าง” ทำให้ประชาชนบางส่วนรู้สึกไม่ใช่หน้าที่ของตน ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในด้านนี้อยู่ในระดับต่ำ
แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม	ควรพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพิ่มฝ่ายสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว และจัดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น	สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ วัฒนธรรม และการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน	การพัฒนาหาดอกจ้านควรมุ่งสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในระยะยาว

สรุปและอภิปรายผล

1. ข้อมูลทั่วไปของการจัดการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนหาดอกจ้าน จังหวัดภูเก็ต พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ที่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว คือการเป็นเจ้าของร้านค้าภายในชุมชนสี่สับห้องและร้านค้าภายในชุมชนซอยตันโพธิ์ สอดคล้องกับศิริินทร์ สังข์ทอง และอารีย์ญา ถิรสัตยาพิทักษ์ (2562) ได้ศึกษาพบว่าประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านเมืองเก่าภูเก็ต ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ที่ประกอบอาชีพค้าขายและธุรกิจส่วนตัวภายในชุมชนของตน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ จังหวัดภูเก็ตเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สามารถเปิดบ้านจำหน่ายสินค้าให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาเยือนได้ ทำให้คนในพื้นที่มีความจำเป็นต้องไปประกอบอาชีพหรือหารายได้ในท้องถิ่นอื่น

2. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องจำนวนหนึ่ง เข้ามามีส่วนร่วม ในการเข้าร่วมประชุม วางแผนและ การแสดงความคิดเห็นในการเปิดตลาด และเข้ามาช่วยในการถอดบทเรียนว่าชุมชน ค้นหาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชนว่ามีจุดเด่นไหน สำหรับการจัดตั้งดูกลุ่มลูกค้าที่จะมาเดินตลาด สอดคล้องกับ สุธาวิ กลิ่นอุบล (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตาม แนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บ้านห้วยเขย่ง ตำบลห้วยยางโพน อำเภอบางบาล จังหวัดราชบุรี พบว่า การร่วมกันกำหนดขั้นตอนและวางแผนการพัฒนาชุมชน ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากคนใน ชุมชนประกอบอาชีพที่หลากหลาย ทำให้การประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรม ต่าง ๆ นั้น จะมี เฉพาะบางกลุ่มที่มาร่วมประชุมปรึกษาหารือ อาจทำให้การพัฒนาชุมชนขาดความต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้อาจเป็น เพราะ คนในชุมชนคิดว่าตนไม่ได้รับประโยชน์โดยตรง จึงไม่ได้ให้ความร่วมมือในการเปิดตลาดก้อจ้าน

2.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับตลาดก้อจ้าน คนในชุมชนจะเน้นให้ ความร่วมมือมากกว่าการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับกมลชนก จันทรเกตุ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการการ ท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : ชุมชนเกาะยอ จังหวัดสงขลา พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เกาะยอยังไม่เกิดความยั่งยืน เนื่องจากขาดความสมดุลในการพัฒนาทางด้านมิติของเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับศุภาวดี กรมทอง (2557) ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ พัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร พบว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชน ทั้งโดยรวมและรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากการดำเนินการอาจถูกจำกัดไว้ให้อยู่ กับกลุ่มคนแค่บางกลุ่ม จากปัญหาดังกล่าว ทำให้การตัดสินใจในประเด็นต่าง ๆ ถูกตัดสินจากคนกลุ่มเดียว ส่งผลให้ การตัดสินใจบางอย่างมีความผิดพลาด อีกทั้งผู้นำอาจจะยังไม่มีความมั่นใจและขาดความรู้ในเรื่องการจัดการ เพราะ หากผู้นำมีความเข้มแข็ง และมีทักษะ จึงจะสามารถนำชุมชนไปสู่เป้าหมายที่ดีขึ้นได้

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับตลาดก้อจ้าน คนในชุมชนได้รับ ผลประโยชน์ด้านรายได้จากการจำหน่ายสินค้าและการเปิดให้เข้าพื้นที่หน้าร้าน สอดคล้องกับสิรินดา จงเกษกรณ์ และกนกกานต์ แก้วนุช (2564) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกลุ่มเจนเอร์ชันวาย ในการ จัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาย่านเมืองเก่าภูเก็ต พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคนใน ชุมชน กลุ่มเจนเอร์ชันวายมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านผลประโยชน์จากการเข้าร่วม ในการรับผลประโยชน์จากการมี ธุรกิจเป็นของตนเอง เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร ที่พัก เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ คนในชุมชนมองว่า รายได้มีส่วนสำคัญในการดำรงชีพ จึงให้ความร่วมมือในการเปิดตลาดก้อจ้าน เนื่องจากตนจะได้ประโยชน์ด้านรายได้ ในการเปิดร้านจำหน่ายสินค้าและบริการที่อยู่ภายในตลาด

2.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับตลาดก้อจ้าน จังหวัดภูเก็ต ทาง คณะกรรมการตลาดก้อจ้าน ได้มีการพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนกับคนในชุมชน เช่น ผลการประกอบการ ผลกระทบที่เกิดขึ้น รับทราบความก้าวหน้าของการดำเนินการตลาด ดังนั้นในส่วนการประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับหลา ดก้อจ้านนั้น คนมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น สอดคล้องกับการวิจัยของกันตชา ศรีอยู่ย (2564) ที่ได้ทำการศึกษา เรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวโอท็อปนวัตวิถีบ้านต้นโพธิ์จังหวัดปทุมธานีเพื่อการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน พบว่า ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชนและกรมพัฒนาชุมชนเป็นผู้ประเมินผลของโครงการนี้ ทั้งนี้อาจ เป็นเพราะ คนในชุมชนมักคิดว่าหน้าที่ในการดำเนินงานด้านการประเมินผลควรเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการ ดำเนินงานหรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการของตลาดก้อจ้านมากกว่า

3. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน หลาดกอกจัน จังหวัดภูเก็ต ควรได้รับการพัฒนา คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ควรหาจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตลาดค้าของชุมชน ควรให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ด้านการจัดการ ควรเพิ่มฝ่ายที่ให้ความช่วยเหลือและดูแลลูกค้าหรือนักท่องเที่ยว และฝ่ายสนับสนุนการจัดหาเงินทุนจากภายนอก ด้านการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น เช่น การแสดงมโนราห์ หนังตะลุง ระบายร้อนแร่ เป็นต้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับคิรินทร์ สังข์ทอง และอารีย์ญา อิศัทยาพิทักษ์ (2562) ที่ได้ศึกษาพบว่า ประชาชนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับมาก แต่สอดคล้องกันในประเด็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อัตลักษณ์และความดั้งเดิมของย่านเมืองเก่าภูเก็ต ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และมีส่วนร่วมในระดับน้อยด้านการติดตามและประเมินผลเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลาดกอกจันเป็นการรวมกลุ่มกันของคนสองชุมชน คือ ชุมชนซอยตันโพธิ์และชุมชนสี่สีห้อง การจัดการด้านความร่วมมือที่ต้องรวมคนสองชุมชนเข้าด้วยกันจึงเป็นไปได้ยาก อีกทั้งภายในชุมชนยังไม่มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่เป็นจุดขายอย่างเป็นรูปธรรม ต่างจากย่านเมืองเก่าภูเก็ตที่มีตึกเก่าแบบชิโน – ยูโรเปียนที่เป็นเอกลักษณ์ดึงดูดนักท่องเที่ยวมากกว่า

จากผลการวิจัยสามารถกำหนดเป็นโมเดลการพัฒนาหลาดกอกจัน จังหวัดภูเก็ตได้ ดังภาพ 2

ภาพ 2 โมเดลการพัฒนาหลาดกอกจันจังหวัดภูเก็ต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการวิจัย พบว่า คนในชุมชนซอยตันโพธิ์และคนในชุมชนสี่สิบห้อง ยังขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านต่าง ๆ ของตลาดกอกจัน อีกทั้ง ทางตลาดกอกจันยังไม่มีฝ่ายที่ให้ความช่วยเหลือและดูแลลูกค้าหรือนักท่องเที่ยว ขาดการสนับสนุนการจัดหาเงินทุนจากภายนอก และยังไม่มีการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นที่จะเป็นสิ่งที่ดึงดูดผู้ที่จะเดินทางมาเที่ยวชมยังตลาดกอกจัน ดังนั้น เทศบาลนคร นครภูเก็ต ควรจัดสรรให้ 1) คนในชุมชนควรได้รับประโยชน์จากการเปิดตลาดกอกจันโดยทั่วกัน และควรกระตุ้นให้คนในชุมชนช่วยกันวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับตลาดกอกจัน เพื่อให้ทุกคนได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น 2) จัดอบรมผู้ที่มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนตลาดกอกจัน 3) จัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อนำมาพัฒนาตลาดกอกจันให้มีเอกลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น และ 4) ให้ลูกหลานของคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการแสดง เช่น รำโนราห์ หรือการแสดงระบำร่อนแร่ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัย 1) ด้านขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านต่าง ๆ ของตลาดกอกจัน จึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนเพิ่มเติม เนื่องจากผู้นำถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ และจะเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการที่จะส่งเสริมการจัดการของการพัฒนาตลาดให้ดำเนินต่อไปได้ และควรศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของตลาดกอกจัน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างความโดดเด่นของตลาดกอกจันให้มีความเหมาะสมและเหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป 2) ด้านแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดกอกจัน จังหวัดภูเก็ต ควรกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการได้ดังตาราง 2

ตาราง 2 แผนปฏิบัติการ (Action Plan) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดกอกจัน จังหวัดภูเก็ต

ยุทธศาสตร์	เป้าหมาย	กิจกรรม/ แนวทาง ดำเนินการ	ผู้รับผิดชอบ หลัก	ผู้มีส่วนร่วม	ระยะเวลา	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ
เพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน	ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดำเนินงาน รับผลประโยชน์ และประเมินผลอย่างทั่วถึง	- จัดเวทีประชุมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรับฟังความคิดเห็นของทุกกลุ่ม - เปิดช่องทางสื่อสารและรับฟังความคิดเห็นผ่านสื่อออนไลน์/ออฟไลน์ - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนและ	- คณะกรรมการชุมชน - ผู้นำชุมชน	- ประชาชนในชุมชน - ผู้ประกอบการ - หน่วยงานภาครัฐ - นักท่องเที่ยว	ระยะสั้น (0-6 เดือน)	- ประชาชนเข้าร่วมเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 50% - มีข้อเสนอแนะจากชุมชนไม่น้อยกว่า 30ข้อ/ปี

ยุทธศาสตร์	เป้าหมาย	กิจกรรม/ แนวทาง ดำเนินการ	ผู้รับผิดชอบ หลัก	ผู้มีส่วนร่วม	ระยะเวลา	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ
		กลุ่มต่าง ๆ ใน ชุมชน				
เสริมศักยภาพ ชุมชนและ ผู้ประกอบการ	ยกระดับ ความรู้ ทักษะ และศักยภาพ ในการบริหาร จัดการและ การให้บริการ ของชุมชนและ ผู้ประกอบการ	- จัดอบรมและ พัฒนาทักษะ ด้านการ ท่องเที่ยว การตลาด การ บริการ และ การจัดการ ธุรกิจ - แลกเปลี่ยน เรียนรู้กับตลาด หรือชุมชน ท่องเที่ยว ต้นแบบ - ส่งเสริมการ ใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในการ ดำเนินงาน	- เทศบาลนคร ภูเก็ต - หน่วยงาน ท่องเที่ยว จังหวัดภูเก็ต	- ผู้ประกอบการ - ประชาชน	ระยะสั้น- กลาง (6-12 เดือน)	- ผู้เข้าร่วม อบรมไม่น้อย กว่า 100 คน/ปี - ผู้ประกอบการ นำความรู้ไปใช้ ไม่น้อยกว่า 70%
พัฒนาอัต ลักษณ์และ คุณภาพแหล่ง ท่องเที่ยว	พัฒนาอัต ลักษณ์ วัฒนธรรมและ สภาพแวดล้อม ของหลา ดกอัจฉินให้ เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวที่มี คุณภาพและ ปลอดภัย	- ปรับปรุงภูมิ ทัศน์และสิ่ง อำนวยความสะดวก สะดวกให้ สะอาด ปลอดภัย และ เป็นระเบียบ - ส่งเสริมการ ใช้วัสดุท้องถิ่น และผลิตภัณฑ์ ชุมชน - พัฒนา เส้นทางและจุด ท่องเที่ยว เชื่อมโยงชุมชน	- เทศบาลนคร ภูเก็ต - คณะกรรมการ ชุมชน	- ประชาชน - ผู้ประกอบการ	ระยะ กลาง (6-18 เดือน)	- ความพึงพอใจ ของ นักท่องเที่ยวไม่ น้อยกว่า 80% - รายได้จากกร ท่องเที่ยว เพิ่มขึ้นไม่น้อย กว่า 20%

ยุทธศาสตร์	เป้าหมาย	กิจกรรม/ แนวทาง ดำเนินการ	ผู้รับผิดชอบ หลัก	ผู้มีส่วนร่วม	ระยะเวลา	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ
ส่งเสริมการ อนุรักษ์ วัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อม	อนุรักษ์ วัฒนธรรม ท้องถิ่นและ สิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน	- จัดกิจกรรม สืบสาน วัฒนธรรม ท้องถิ่น (การ แสดง ดนตรี อาหารพื้นถิ่น) - อนุรักษ์ จัดการขยะและ การใช้วัสดุที่ เป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม	- คณะกรรมการ ชุมชน - กลุ่มเยาวชน	- ประชาชน - นักท่องเที่ยว	ระยะ กลาง-ยาว (1-3 ปี)	- จำนวน กิจกรรม วัฒนธรรมไม่ น้อยกว่า 4 ครั้ง/ปี - ปริมาณขยะ ลดลงไม่น้อย กว่า 20% ภายใน 1 ปี
สร้างเครือข่าย และ ประชาสัมพันธ อย่างต่อเนื่อง	สร้างเครือข่าย ความร่วมมือ กับหน่วยงาน ภาครัฐ เอกชน และชุมชน ใกล้เคียง และ ประชาสัมพันธ ต่อเนื่อง	- สร้างความ ร่วมมือกับ หน่วยงาน ภาครัฐ เอกชน และชุมชน ใกล้เคียง - ประชาสัมพันธ ผ่านสื่อ ออนไลน์และ สื่อมวลชน อย่างต่อเนื่อง	- เทศบาลนคร ภูเก็ต - คณะกรรมการ ชุมชน	- หน่วยงาน ภาครัฐ/ เอกชน - สื่อมวลชน	ระยะยาว (1-3ปี)	- จำนวน เครือข่ายความ ร่วมมือเพิ่มขึ้น ไม่น้อยกว่า 5 หน่วยงาน - ผู้ติดตามสื่อ ออนไลน์เพิ่มขึ้น ไม่น้อยกว่า 30%

เอกสารอ้างอิง

- กมลชนก จันทรเกตุ. (2560). *การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนกรณีศึกษา: ชุมชนเกาะยอ จังหวัดสงขลา* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กันตชา ศรีอุทัย. (2564). *กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวโอทอปนวัตกรรมบ้านต้นโพธิ์ จังหวัดปทุมธานี เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ไทยโพสต์. (2561). *เที่ยวภูเก็ตไม่แพ้อย่างที่คิด “เหวน 7 ชุมชนท่องเที่ยว” ลึกซึ้ง...ไม่มีเบื่อ*. สืบค้น 9 กรกฎาคม 2568, จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/7561>
- ไพบรียา ศิริจิยา. (2563). *การประเมินการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์* (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2565). *วัดผืนปรี๊ด “คลองบางใหญ่” เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ภูเก็ต ผุดถนนคนเดิน-ตลาดน้ำ เชื่อมโยงย่านเมืองเก่า*. สืบค้น 9 กรกฎาคม 2568, จาก <https://mgronline.com/south/detail/9650000026719>

ผู้จัดการออนไลน์. (2567). *ภูเก็ตดัน 5 ชุมชนท่องเที่ยวเป็นพื้นที่นำร่อง*. สืบค้น 9 กรกฎาคม 2568, จาก

<https://mgronline.com/south/detail/9670000060098>

มนัส สุวรรณ และคณะ. (2541). *การจัดการการท่องเที่ยว* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ศิริพันธ์ สังข์ทอง และอารีย์ภา ถิรสัตยาพิทักษ์. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ย่านเมืองเก่าภูเก็ต. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 15(1), 1–13.

<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jitt/article/view/251349>

ศุภาวดี กรมทอง. (2557). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล ห้วยแก้ว อำเภอปัว จังหวัดพิจิตร* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สิรินภา จงเกษกรณ์ และกนกกานต์ แก้วนุช. (2564). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกลุ่มเจเนอเรชันวาย ในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ย่านเมืองเก่าภูเก็ต. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 17(2), 1–12. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jitt/article/view/251349>

สุเทพ สิงห์มาพะ. (2564). *แนวทางการฟื้นฟูการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมในสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในจังหวัดภูเก็ต* (รายงานการวิจัย). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์.

สุธาวิ กลิ่นอุบล. (2562). *การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวเขาจีน ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุนันทา เลาพันธ์. (2559). *การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2561). *การท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นเรื่องใกล้ตัวกว่าที่คิด*. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2568, จาก

<https://tatreviewmagazine.com/article/community-based-tourism/>

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2561). *การท่องเที่ยวโดยชุมชนวิถีไทย เก๋ไก๋อย่างยั่งยืน*. สืบค้น 17 มกราคม 2566, จาก <https://tatreviewmagazine.com/article/tourism-talk-1-2018/>

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural development participation: Concept and measure for project design, implementation and evaluation*. New York, NY: Cornell University Press.

Goebel, K., Camargo-Borges, C., & Eelderink, M. (2020). Exploring participatory action research as a driver for sustainable tourism. *International Journal of Tourism Research*, 22(4), 425–437.

Krittayaruangroj, K., Suriyankietkaew, S., & Hallinger, P. (2023). Research on sustainability in community-based tourism: A bibliometric review and future directions. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 28(9), 1031–1051.

Mayaka, M., Croy, W. G., & Wolfram Cox, J. (2018). Participation as motif in community-based tourism: A practice perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(3), 416–432.

ohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. New York: Cornell University Press.